

El pròleg de Riba a la segona edició del DGLC

ISABEL TURULL I CREXELLS
Universitat La Sapienza de Roma

1. INTRODUCCIÓ

Cal anar amb compte a treure conclusions d'una lectura superficial del pròleg de Carles Riba a la segona edició del *Diccionari general de la llengua catalana* (DGLC). La referència a la qualitat del *gust* de Fabra i sobretot la seva comparació amb l'*honnête homme* han provocat grans polèmiques que encara cuegen: alguns crítics hi han vist una demostració d'un cert menyspreu envers Fabra, un cert sentit de superioritat del literat per sobre del lingüista, i el mateix Josep Murgades, que discrepa d'aquestes posicions (Murgades, 2012), no s'explica algunes de les afirmacions que hi apareixen.¹

2. RIBA A L'IEC

És coneguda la relació entre Riba i Fabra des del moment en què el poeta entra a treballar a les Oficines Lexicogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans a les ordres de Pompeu Fabra, el 1923 (Medina, 1989a, p. 54), però caldria fer un estudi més aprofundit sobre quin va ser el seu paper efectiu en cada una de les preses de decisions de l'organisme al qual pertanyia. Segons les informacions que tenim, sabem que la seva especialització era l'adaptació dels patronímics romans al català (Medina, 1989a, p. 54) i també que va preparar, juntament amb Manuel de Montoliu, unes paperetes per a l'elaboració del que, segons Joaquim Rafel, hauria estat anomenat *Diccionari de la llengua literària* (Rafel, 1996, p. 232). Aquestes

1. Aquest treball forma part de la recerca del grup A Cura De (2009 SGR 552).

paperetes van ser utilitzades per Fabra pel que fa a les lletres A, B i C del que coneixem com a *Diccionari Fabra*.

Sabem, també, que la relació entre Riba i Fabra no era d'estreta col·laboració científica (Turull, 2012, p. 179). Això es pot veure, entre altres coses, en l'informe sobre les activitats de les Oficines Lexicogràfiques que Riba prepara arran del breu empresonament de Fabra després dels fets del Sis d'Octubre, en què el nostre autor esmenta projectes que en realitat havien estat relegats a un segon pla de feia temps (Rafel, 1996, p. 236).

Després de la mort de Fabra, però, Carles Riba va ser elegit, per vot unànim, president de la Secció Filològica de l'IEC, és a dir, president de torn de l'IEC mateix, segons ens diu a la carta adreçada a Xavier Benguerel el 26 de març de 1950 (Guardiola, 1991, p. 438). En aquest càrrec tampoc no el veiem prendre part en discussions estrictament lingüístiques, però tindrà un paper rellevant en el moment de la reedició del diccionari de Fabra i, per tant, en la polèmica que va envoltar aquest esdeveniment.

3. LA SEGONA EDICIÓ DEL DGLC

Per analitzar com s'articula la polèmica al voltant de la segona edició del DGLC, podem consultar el segon volum de la *Història de l'Institut d'Estudis Catalans* (Balcells, Izquierdo i Pujol, 2007, p. 114-128), on trobem una bona anàlisi dels fets. Els investigadors es basen, principalment, en la correspondència d'aquell període entre Carles Riba i Joan Coromines, però també comenten les afirmacions d'altres investigadors, des de les encomiàstiques de Joan Triadú que parla d'heroisme pel que fa a la posició de Riba al llarg de la dictadura, fins a les de Joan Fuster, el qual d'alguna manera desmitifica la figura del poeta. Segons ell, és la circumstància de trobar-se sol perquè la resta d'intel·lectuals o bé són a l'exili o bé són en connivència amb la dictadura que li dóna una autoritat que d'altra manera no hauria tingut: «[Riba,] que abans de 1940 podia semblar *un de més* entre ells, passà a ser-hi el *primer*» (Fuster, 1988 [1971], p. 199).

Cal tenir en compte, també, el text més recent i més tècnic sobre aquesta qüestió dins les *Obres completes* de Fabra, en el volum que recull justament la primera edició del DGLC: «*El Diccionari general de la llengua catalana: precedents, posterioritat, dialectalismes*», de Joan Veny, i concretament el capítol «La segona edició del DGLC (1954)» (Veny, 2007, p. 52-57).

En primer lloc, cal dir que la iniciativa de la reedició no va ser de l'Institut, malgrat que fos una idea que tenia de feia temps, sinó d'Antoni López Llausàs, que ja s'havia ocupat de la primera edició i que en principi només n'havia de fer una reimpressió. Pel que es deia en aquells moments, «essent En López posseïdor

de tot el plom amb el qual es va imprimir... el reimprimeix» (Ermengol Vila i Vallès citat per Joan Coromines² [Ferrer i Pujadas, ed., 2002, p. 106]).

Pel que fa a Coromines, la primera carta de la correspondència amb Riba en què apareix la qüestió demostra com s'ha assabentat per casualitat que s'està preparant una nova edició del diccionari de Fabra: a partir d'aquí, el seu disgust anirà creixent pel fet de no poder-hi intervenir o, si més no, no tant com ell voldria i com considera que hauria de poder fer donades les seves capacitats de *dictionary-making* (Ferrer i Pujadas, ed., 2002, p. 113). Riba, per la seva banda, intenta trobar-hi els aspectes positius i veu fins i tot com una victòria el fet que finalment hi hagi estat acceptada la intervenció de l'IEC: «Ja es va obtenir prou (ho considero una victòria personal meua) acceptant la intervenció de l'Institut d'Estudis Catalans» (Guardiola, 1993, p. 173; Ferrer i Pujadas, ed., 2002, p. 135).

En segon lloc, i pel que fa a la posició concreta de Riba, és necessari no confondre-la amb la de Ramon Aramon, que en la seva qualitat de secretari de l'Institut sí que hi intervindrà pel que fa a les qüestions lingüístiques. Si és cert que Riba assumeix la responsabilitat del diccionari que sortirà finalment a la llum el 1954 amb el seu «Prefaci», veiem a través de les cartes a Coromines com les seves intervencions concretes en les qüestions de la llengua són mínimes, de manera coherent amb tot el que ja hem dit. Riba insisteix sempre en l'autoritat que per a ell té el lexicògraf i diu per exemple:

[...] tots els acords relatius a la intervenció de l'Institut d'Estudis Catalans a la reedició del Diccionari Fabra, van ésser presos tenint les cartes de V. damunt la taula, llegint-les pel damunt, per sota i entre línies, com si V. fos allí. (Guardiola, 1993, p. 174; Ferrer i Pujadas, ed., 2002, p. 135)

El mateix Coromines comenta a Nicolau d'Olwer (carta de 31 d'agost de 1954, citada a Balcells, Izquierdo i Pujol, 2007, p. 118) que Riba havia acceptat les seves propostes, «fora d'un parell de detalls», mentre que Aramon no.

El fet és que si per a Coromines aquesta nova edició era l'ocasió per a renovar el DGLC, que ja tenia més de vint anys, i ell es considerava la persona adient per continuar la tasca de Pompeu Fabra després de la mort d'aquest, Riba, en canvi, adoptava un punt de vista d'escriptor, i, més que les qualitats lingüístiques intrínseques del producte, trobava important que fos acceptat. Per a ell era fonamental, doncs, que pogués demostrar d'alguna manera la seva autoritat i és per aquest motiu que la seva actitud era totalment conservadora.

En els pocs comentaris que tenim sobre qüestions lingüístiques concretes, veiem com el nostre poeta només indica els acords que han estat presos per la

2. Carta de Joan Coromines a Carles Riba, datada a Xicago el 6 de gener de 1954.

Secció, sense dir-hi la seva, fins i tot quan es tracta dels famosos *viuda, pendre i racó*.

Citarem, ara, diversos punts de la carta que envia a Coromines el 26 de novembre de 1954 (Ferrer i Pujadas, ed., 2002, p. 134-137; Guardiola, 1993, p. 173-176):

Només s'han fet addicions i modificacions (a part les del propi Fabra, i encara no totes) *proposades per V. Racó* s'ha admès com a forma única. Només han restat per a ulterior estudi els casos de *prendre-pendre* i de *vídua-viuda*...

Més avall, insisteix que els canvis no són ben rebuts pels usuaris del diccionari, i que per això tota l'actitud de l'IEC ha de ser conservadora:

Pensi que la gent més aviat rondina dels canvis que hem fet fins ara; i amb raó, perquè en la vida de la llengua tot és vivent i per tant té capacitat d'engendrar vida, fins els errors en les formes gràfiques [...].

D'altra banda, la situació de privacions de tota mena i en particular la manca d'escola en català o de mitjans per a la difusió d'aquests canvis en feia difícil la posada en pràctica: «i d'altra banda, *hic et nunc*, els canvis difícilment poden ésser donats a conèixer».

Totes aquestes consideracions són les que el portaran a articular el pròleg de la manera que veurem. Ja amb aquesta carta, tanmateix, podem veure com el justifica referint-se diversos cops a l'*autoritat* i, d'altra banda, a l'*acceptació*, etc.:

La impressió que va fer el meu pròleg en ésser llegit en el ple, és que seria acceptat fins per aquells que de vegades semblen, o són, adversos a l'autoritat de l'Institut d'Estudis Catalans o del mateix Fabra.

I més avall:

És sobre les raons per a reconèixer la màxima autoritat al nostre Mestre que més m'aturo en les meves pàgines.

Les dues darreres cartes en què es parla d'aquest assumpte són conseqüència de la reacció final de Coromines que amenaça amb la seva dimissió (que finalment no es farà efectiva) i que posa algunes condicions per a la seva permanència a l'IEC. En la seva del 28 de febrer de 1955 (Guardiola, 2005, p. 265-270; Ferrer i Pujadas, ed., 2002, p. 156-163), Riba justifica altre cop la manera com havia anat la publicació de la segona edició del diccionari en el sentit que no se'n volia fer un de nou, sinó que «es reeditava, es reimprimia simplement corregit segons els papers pòstums d'en Fabra, el diccionari del nostre mestre comú». Coromines, en la

seva curta resposta (Ferrer i Pujadas, ed., 2002, p. 164-165), només diu que pot estar d'acord amb algunes coses però no amb totes, i, a partir d'aquí, els pocs contactes epistolars entre els dos abans de la mort de Riba tractaran de qüestions sobre les traduccions per a la Fundació Bernat Metge.

4. EL PREFACI DE RIBA A LA SEGONA EDICIÓ DEL DGLC

Una part important de la polèmica que va seguir la segona edició del DGLC es va concentrar en el pròleg de Riba, el qual es va considerar, per una banda, un aval en un moment en què l'autoritat de Fabra començava a ser discutida i, per altra banda, un atac envers la mateixa persona de Fabra, que hi apareixia com un lingüista considerat amb condescendència pel literat Carles Riba.

Ens aturarem, ara, a veure'l punt per punt.

Diguem per començar que si continuem llegint la carta que acabem tot just de citar (de febrer de 1955), veiem com el mateix Riba en cap moment no considera que el seu pròleg pugui anar més enllà, sobretot pel que fa a l'autoritat, del del mateix Fabra:

O jo no tinc consciència del que escric, o desafiio qui V. vulgui a demostrar que, dins el meu pròleg, jo vaig, en la proclamació d'aquesta autoritat, més enllà d'on arribava el mateix Fabra en el seu prefaci a la primera edició. (Ferrer i Pujadas, ed., 2002, p. 161-162; Guardiola, 2005, p. 268-269)

Tanmateix, el pròleg ja era un aval pel sol fet de ser-hi; a més, l'IEC el va considerar un document fonamental, i en la sessió plenària del 6 de novembre de 1954 va votar per unanimitat adherir-s'hi: «s'acorda per unanimitat [...] l'adhesió de l'Institut en ple a les doctrines exposades pel Sr. Riba i a la forma de llur exposició».³

Vegem, ara, doncs, quines són aquestes «doctrines» i com s'exposen.

Si comparem el pròleg de Riba amb el que Fabra anteposava a la primera edició del DGLC el 1932, ens adonem de seguida de dos fets obvis: en primer lloc, que el del lingüista és molt més curt, és a dir, més concís i pràctic; en segon lloc, que les primeres paraules de Fabra són per justificar la manera amb què havia treballat per a la confecció de l'obra, és a dir, introduir per què es tractava d'un *canemàs* del futur Diccionari de l'Institut, mentre que les de Riba són encomiàstiques de l'obra de Fabra. Per a ell, la justificació d'aquesta reedició és encara

3. Document consultable a l'Arxiu de l'IEC i en línia a <<http://arxiudigital.iec.cat/Exe/ZyNET.exe?Client=ADIEC&Init=1&ZyAction=ZyActionr&Index=1>>. Per aquesta, com per moltes altres informacions, agraeixo l'ajut del doctor Joan Soler i Bou, de l'IEC.

l'autoritat del Mestre: «Cal celebrar com una ventura aquesta reedició del *Diccionari general de la llengua catalana*: el correntment anomenat *Diccionari Fabra*» (Riba, 1954, p. xi).

És clar, doncs, que Riba actua en qualitat d'escriptor, un escriptor amb una bona preparació lingüística, però escriptor al cap i a la fi.

Pel que fa als continguts dels dos pròlegs, altre cop veiem en el primer justificacions sobre decisions lingüístiques, és a dir, per què alguns mots no han estat inclosos al diccionari, mentre que Riba estructura el seu al voltant de la figura del seu predecessor, i la utilitza com a justificació suficient per a la validesa del volum. En realitat, el poeta va fins i tot més enllà, i dóna la seva interpretació sobre el terme tants cops citat posteriorment de *canemàs* de manera que no sigui considerat una limitació:

No és, doncs, com han interpretat alguns, el *Diccionari Fabra* el simple canemàs d'un futur diccionari de la llengua literària, amb un valor normatiu precari, a perdre així que surti un diccionari més gros. Canemàs, ho és d'un repertori total [...]. (Riba, 1954, p. xvii)

És a dir que, segons ell, la validesa del volum continua sent la mateixa, i encara afegeix que el diccionari més gros de l'Institut pot esperar ja que s'està publicant l'anomenat *Diccionari Alcover*.

Alguns crítics han vist una certa desautorització de l'obra d'Alcover en la crítica de Riba respecte a la disposició tipogràfica dels materials, que «fa arriscada la seva consulta» (Riba, 1954, p. xvii). Entre aquests, encara Veny creu necessari justificar aquesta disposició afirmant que «l'actitud orientadora sobre la normativa és constant [...]» (Veny, 2007, p. 66). Cal pensar que també aquí Riba segueix al peu de la lletra l'*autoritat* que reconeix a Fabra; el nostre poeta té davant dels ulls el pròleg on aquest detallava explícitament, malgrat que fos un text curt, quin havia de ser la disposició tipogràfica concreta del futur diccionari de l'Institut:

En aquest, en què els mots figuraran distribuïts en dues llistes alfabètiques distintes (com, per exemple, en el Webster, anglès, o en el Petrocchi, italià) [...] poden acollir-se —separats que vagin dels mots d'ús general en la llengua— des del mot antic completament caigut en desuetud [...]. (Fabra, 1932, p. vi)

Per a Riba, doncs, la disposició tipogràfica del *Diccionari Alcover* no és correcta només perquè no segueix els preceptes fabrians, o el que ell considera «preceptes fabrians».

Al final del seu pròleg, i insistint encara en la qüestió segons ell bàsica de l'autoritat, Riba fa una referència implícita a la polèmica amb Coromines de la qual hem parlat, alludint als nous genis. Per a ell, aquests, que seran els que podran

efectivament elaborar el diccionari del català literari, podran ser filòlegs o literats, però sobretot hauran de tenir el reconeixement que els doni autoritat:

Sempre serà bo de reconèixer-li [al diccionari Fabra] autoritat «fins aquell moment»; vull dir fins al moment, no de l'aparició, sinó del reconeixement irrefutable dels nous genis de la llengua, que siguin literats o que siguin filòlegs. (Riba, 1954, p. xvii; recollit també a Ferrer i Pujadas, ed., 2002, p. 250)

Així, veiem com per a Riba la doctrina és l'autoritat de Fabra, i la validesa del diccionari és exactament la que li havia donat el lingüista en el moment de la seva primera edició. El que és important és presentar al públic un producte de prestigi i evitar, així, qualsevol risc de desafecció per la llengua. A la carta que ja hem citat (de 26 de novembre de 1954), on justifica davant Coromines les seves decisions respecte al diccionari, veiem la seva angoixa pel risc que alguna acció produeixi en els parlants aquesta desafecció fent que la llengua acabi convertint-se en una mena de *patuès*:

No s'ha de desdenyar ni de negligir *res* que d'una manera o altra pugui dur a augmentar o a sostenir en la gent el sentiment del prestigi de l'idioma; V. com a lingüista sap que són la minva i la desaparició d'aquest sentiment que fan lliscar una parla de la situació d'idioma culte a la de *patuès*. El perill d'això, que és la nostra angoixa de cada dia, des de fora queda ocult [...]. (Guardiola, 1993, p. 173; Ferrer i Pujadas, ed., 2002, p. 135)

És evident, tanmateix, i ja ho hem dit més amunt, que en aquell moment és Riba qui està donant autoritat al diccionari amb el seu pròleg i amb el suport de l'IEC, i que el mateix Fabra probablement no hauria avalat el diccionari tal com va ser publicat vint anys després de la seva primera edició, però la situació no permetia un procés *normal*.

5. EL GUST I L'HONNÊTE HOMME

L'altra qüestió que apareix com a base de tot aquest escrit és la del *gust*, és a dir, el fet que, segons Riba, Fabra tenia aquesta qualitat en gran manera, i l'aparent contradicció entre aquesta afirmació i la que conferia a Fabra una curiositat literària no gaire superior a la «mínima exigible en l'*honnête homme*» (Riba, 1954, p. xiv).

Abans que res, cal col·locar cronològicament aquestes afirmacions i ens podem basar en l'anàlisi de Murgades (2012, p. 335).

Segons aquest autor, la primera referència al *gust* de Fabra es troba en un co-

mentari de Carles Soldevila publicat a *La Publicitat* el 1932 i la següent, en un article de Josep M. de Sagarra de 1933. Murgades, però, també afirma, d'acord amb el que ja havíem dit en altres llocs (Turull, 2008 i 2012), que quan Riba esmenta el *gust* de Fabra, el 1954, en el seu pròleg a la segona edició del diccionari, ho fa «tenint més *in mente* la doctrina del preceptista francès Vaugelas [...] que no pas l'apunt sagarrià» (Murgades, 2012, p. 336).

Riba, en efecte, està carregant el terme *gust* amb un valor que li proporciona la seva història cultural, potser de la mateixa manera que ho fa en el seu llenguatge poètic. Recordem el comentari de Ferrater sobre la dificultat de la poesia ribiana causada per la manera d'usar el lèxic, exigint als mots un rendiment que, en català, aquests no tenen a causa de la manca de tradició:

[Aquesta dificultat] Ve, simplement, del fet que Riba ha usat termes com *voluptat*, com *casta*, com *gelosia*, com *folia*, termes dels quals ha exigint un rendiment de sentit més fort del que poden tenir en català [...] perquè l'anglès o bé el francès tenen els termes de descripció moral molt llimats i molt ajustats per una enorme tradició de novel·la, que és el que el català no té. (Ferrater, 1979, p. 31)

Per aquest motiu, creiem que els comentaris polèmics que va fer el mateix Ferrater el 1968 (o la seva «torpedinada directa», amb paraules de Murgades [2012, p. 336]), referint-se amb sarcasme a l'aplicació, feta per diversos autors, d'una qualitat com el *gust* a Fabra, no tindrien raó de ser, com a mínim pel que fa a Riba. Vegem-ho.

En el seu article, Ferrater deia, entre altres coses: «Si Fabra tenia o no tenia bon gust, ni ho sospito, perquè mai no he llegit cap comentari seu ni sobre la moda ni sobre els poms de flors» (Ferrater, 1981, p. 3).

És cert que, com diu encara Murgades, el que pretenia Ferrater era fer una provocació per «trencar amb la tradició més hagiogràfica que no pas pròpiament epistemològica generada fins llavors entorn de la figura i de l'obra de Fabra» (Murgades, 2012, p. 336), però la seva provocació es basava en una interpretació banal de l'ús del terme *gust*. Si aquesta interpretació podia ser correcta en el cas dels comentaris que havien fet en aquest sentit Soldevila o Sagarra, en el cas del comentari de Riba aquesta banalització no és adient.

La veritable polèmica que encara no s'ha aplacat, però, després del primer «irat» comentari de Coromines el 1968, és la provocada per la referència a una pretesa limitació de la curiositat literària de Fabra (Murgades, 2012, p. 336-337). També, aquí, ens hem de fixar en el valor que Riba dóna a la seva afirmació.

Carles-Jordi Guardiola fa un seguiment esquemàtic però exhaustiu de la qüestió en nota a la carta de Riba a Coromines de 26 de novembre de 1954 (Guardiola, 1993, p. 176).

En primer lloc es refereix al comentari de Coromines del 1968, que apareix a *Lleures i converses d'un filòleg* (Coromines, 1974 [1971], p. 394). Passats ja uns anys des de la mort de Riba, Coromines deixava sortir en aquest text tot el malessar que li havia causat no poder influir sobre l'escrit que introduiria la segona edició del diccionari de Fabra. En triem, per exemple, un fragment:

Amb horror vaig llegir fa setze anys aquesta frase referent a Fabra, en un prefaci escrit per un il·lustre crític català: «no crec que la curiositat literària [de Fabra] hagués mai passat gaire de la mesura mínima exigible en l'*honnête homme*».

Si no fos prou clara la seva posició, accentuada per l'ús d'un substantiu tan radical com *horror*, veiem com més avall Coromines encara insisteix que aquest «il·lustre crític català», és a dir, Riba, era un poeta, i amb to despectiu parla dels poetes com una raça irritable i, per tant, perillosa: «O genus irritabile vatum», exclama, inspirant-se en el famós vers d'Horaci. Podem afegir aquesta consideració a la polèmica sobre lingüistes i literats, però el que ens interessa aquí és simplement que Coromines veu ofensiva la frase de Riba, i hi respon amb el mateix to que ell hi veu.

En l'esquema de Guardiola, la polèmica continua amb altres crítics que veuen més o menys profunda la cultura literària de Fabra: Lamuela i Murgades la matisen (1984, p. 212), Mila Segarra considera que «A ell [Fabra] no l'interessaven gaire les traduccions dels clàssics llatins i grecs» (Segarra, 1991, p. 112), però també hi ha autors declaradament fabrians que en cap moment semblen veure-hi cap ofensa. Josep Miracle (1968, p. 8), per exemple, considera «molt recomanable» la lectura del pròleg de Riba, i això vol dir que segons ell no pot haver-hi res d'ofensiu contra el Mestre. De la mateixa manera, el fet que el Ple de l'IEC l'aprovi i publiqui la seva adhesió en ple «a les doctrines que s'hi exposen», com hem vist més amunt, significa que en cap moment no hi han vist res d'ofensiu.

Per acabar aquest seguiment de la polèmica segons Guardiola, citem encara el comentari «barroer i mancat de tot rigor» de Xavier Bru de Sala publicat en una revista setmanal el 1993 (Guardiola, 1993, p. 176):

L'honnête homme, vist per Riba, és un pobre d'esperit [...] Insult amagat al pròleg del Diccionari [...]. Refugiat [el disgust] amb arteria a les pàgines d'un pròleg escrit en homenatge. («Dos disgustos eternos», *Set Dies/Idees*, 21 febrer 1993)

El fet és, doncs, que la crítica en general o bé no s'ha referit de cap manera a l'afirmació de Riba, o bé hi ha vist una disminució de les qualitats de Fabra. Encara Murgades (2012, p. 336) parla de «contradicció» en un text que altrament qualifica de «ditiràmbic» sobre el lingüista:

La relativa contradicció per part de Riba és que, en aquest mateix passatge ditiràmbic sobre Fabra del seu prefaci al DGLC, gosa atribuir-li una curiositat literària no gaire superior a «la mesura mínima exigible en l'*honnête homme*».

Murgades en parla només de passada, perquè considera que les afirmacions fonamentals de Riba sobre Fabra en el seu prefaci són les que indiquen justament en el lingüista les qualitats de l'humanista, però hi veu efectivament una contradicció.

Ara bé, ja hem dit més amunt que no podem analitzar el lèxic de Riba limitant-nos al nivell superficial. Si, en el cas del *gust*, vèiem com l'havíem de col·locar dins el context del segle XVII francès i especialment de Vaugelas, aquí encara amb més motiu haurem de pensar en el context d'un concepte que se'ns proposa fins i tot directament en francès.

Vegem en un manual ben conegut una bona descripció del que hauria de ser l'*honnête homme*:

Cultivé sans être pédant, distingué sans être précieux, réfléchi, mesuré, discret, galant sans fadeur, brave sans forfanterie, l'honnête homme se caractérise par une élégance à la fois extérieure et morale qui ne se conçoit que dans une société très civilisée et très disciplinée. (Lagarde i Michard, 1985, p. 8-9)

Es tracta d'un concepte ideal i en cap cas no es pot considerar despectiu.

És cert que Riba l'utilitza en una frase on apareixen diverses negacions i termes limitadors (*mínima*, etc.), però la seva és una matisació sobre un nivell d'admiració que és en realitat altíssim. Si analitzem la seva expressió dins el context i li donem el valor que històricament ha de tenir, veiem clarament que no existeix cap contradicció amb el to encomiàstic de la resta del pròleg.

6. CONCLUSIONS

Carles Riba, com diu ell mateix, és un autor d'una «més aviat extensa lectura» (Riba, 1928, p. 12). La dificultat de llegir els seus escrits no es troba, o com a mínim, no es troba exclusivament, en el valor semàntic del lèxic que utilitza, cosa que un bon diccionari pot resoldre fàcilment, sinó en la utilització de termes amb un valor que han anat obtenint gràcies al seu ús cultural i no necessàriament l'ús cultural en català. Per llegir Riba ens cal acostar-nos tant com puguem a la seva «més aviat extensa lectura» i resseguir-ne la història en cada mot que utilitza.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BALCELLS, Albert; IZQUIERDO, Santiago; PUJOL, Enric (2007). *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*. Vol. 2: *De 1942 als temps recents*. Catarroja; Barcelona: Afers.
- COROMINES, Joan (1974 [1971]). *Lleures i converses d'un filòleg*. Barcelona: Club Editor.
- FABRA, Pompeu (1932). «Prefaci». A: *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Llibreria Catalònia, p. v-ix.
- FERRATER, Gabriel (1979). *La poesia de Carles Riba*. Barcelona: Edicions 62. (L'Escorpi; 39)
- (1981). «Les gramàtiques de Pompeu Fabra». A: FERRATÉ, Joan (ed.). *Sobre el llenguatge*. Barcelona: Quaderns Crema, p. 3-12.
- FERRER, Josep; PUJADAS, Joan (ed.) (2002). *Epistolari Joan Coromines & Carles Riba*. Barcelona: Fundació Pere Coromines.
- FUSTER, Joan (1988 [1971]). *Literatura catalana contemporània*. Barcelona: Curial.
- GUARDIOLA, Carles-Jordi (ed.) (1991). *Cartes de Carles Riba*. Vol. II: 1939-1952. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans: La Magrana.
- (1993). *Cartes de Carles Riba*. Vol. III: 1953-1959. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans: La Magrana.
- (2005). *Cartes de Carles Riba*. Vol. IV: *Apèndix 1916-1959*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- LAMUELA, Xavier; MURGADES, Josep (1984). *Teoria de la llengua literària segons Fabra*. Barcelona: Quaderns Crema. (Assaig; 2)
- LAGARDE, André; MICHARD, Laurent (1985). *Les grands auteurs français du programme: Anthologie et histoire littéraire*. Vol. 3: *XVIIe siècle*. París: Bordas.
- MEDINA, Jaume (1989). *Carles Riba (1893-1959)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 2 v. (Biblioteca Abat Oliba; 71, 74)
- MIRACLE, Josep (1968). *Pompeu Fabra*. Barcelona: Aymà.
- MURGADES, Josep (2012). «No fets per a un destí bestial: Fabra i Riba». A: MIRALLES, Carles; MALÉ, Jordi; PUJOL PARDELL, Jordi (ed.). *Actes del III Simposi Carles Riba*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 321-348.
- RAFEL, Joaquim (1996). «El Diccionari de l'Institut i el Diccionari Fabra». A: *Estudis de lingüística i filologia oferts a Antoni M. Badia i Margarit*. Vol. III. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament de Filologia Catalana: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 217-269.
- RIBA, Carles (1928). *Sis Joans*. Sabadell: La Mirada.
- (1954). «Prefaci a la segona edició». A: FABRA, Pompeu. *Diccionari general de la llengua catalana*. 2a ed. Barcelona: López-Llausàs.
- SEGARRA, Mila (1991). *Pompeu Fabra*. Barcelona: Empúries.
- TURULL, Isabel (2008). *Carles Riba, lingüista*. Treball de recerca. Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Filologia Catalana.
- (2012). «Carles Riba i Pompeu Fabra». A: PRADILLA, Miquel Àngel (ed.). *Fabra, encara: Actes del III Col·loqui Internacional «La Lingüística de Pompeu Fabra» (Tarragona, 17, 18 i 19 de desembre de 2008)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 177-185.
- VENY, Joan (2007). «El Diccionari general de la llengua catalana: precedents, posterioritat, dialectalismes». A: MIR, Jordi; SOLÀ, Joan (dir.). *Pompeu Fabra: Obres completes*. Vol. 5. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 41-76.